ВИДАВНИЦТВО
Братства св. Покрови при 6-ій Стр. дівізії.

№ 10

Проф. *В. БІДНОВ.*

Справа розмосковлення богослуження Православної Церкви на Україні.

1921

Друкарня 6-ої Стрілецької дівізії.

Справа розмосковлення богослуження православної церкви на Україні.

(Історичні відомости).

Національно-культурний та державний ру на Україні, що після 1917 р. прийняв такі гран діозні розміри та захопив широкі народні маси надав інтенсивности та великого напруження рухові церковному, який набирається яскрави національних форм і тим самим задовольняє пе кучі, глибокі релігійні потребности не тільк широких народних кол, а й інтеліґенції нашої, як під впливом жорстоких крівавих наших днів ки дає атеїстичний ґрунт або байдужість до цер ковних інтересів і більше й дужче захоплюєтьс живим релігійним почуттям. Під впливом про будження інтересу до релігійних справ і про водиться будівництво нового церковного житт на Україні. Це виявляється в тому, що ми хо чемо мати свою власну Українську, а не москов ську, православну церкву, хочемо надати їй за буті, завдяки московському пануванню над нам наші суто-українські форми. Ми домагаємос українізації церкви.

В першу чергу ми бажаємо, щоб у нашій церкві вживалася тільки українська мова, щоб проповіді, св. Письмо, церковні молитви та співи виголошувалися не на церковно-славянській (з домішкою мови московської), мало зрозумілій для слухачів, а на живій українській розговорній мові, приступній для кожної людини. Все це вже і робиться в нас, як на Великій Україні (в Києві, Кам'янці, Винниці та инших містах), так і на еміґрації (в Ченстохові та ріжних таборах, де перебувають наші інтерновані козаки).

Для багатьох людей вживання нашої рідної мови в церкві здається останньою новиною, справою тільки сьогоднішнього дня. Але воно в дійсности далеко не так.

Цариця Катерина II знищила всякі сліди автономно-політичного та національно-культурного життя на Україні. Багатьом освіченим людям здавалося, що український рух загинув, що од нього нічого не залишиться, що скоро зникне наша мова, над усим українським ставили вже хреста. Але ледве не з часом смерти Катерини II на Україні починається національне відродження. Воно виявляється в інтересі вчених людей до української мови, до устної народньої поезії (чудових наших пісень, козацьких дум, ріжних переказів), до нашого минулого, до нашої історії, що дає нам дивні приклади з першої, запеклої боротьби нашого народу, в лиці козацтва, за свою волю та прабатьківську пра-

вославну віру. Завдяки національному відрод
женню в нас з'являється письменство на живі
українській мові (твори Івана Котляревського
Григорія Квітки-Основяненка, Артемовського
Гулака та ин.), і ця мова зразу ж йде й до цер
кви, її вживає духовенство для проповіді. що
швидче і легче ознайомити паству свою з на
укою Христовою. Власно кажучи проповідь н
українській мові в нас ніколи не припинялас
але в XIX ст. вона набирає особливого значіння

Хоч ще в другій половині XVIII ст. наш
церкву було омоскалено, духовенство було русі
фіковано, все ж багато священиків, в інтереса
самої справи, мусили користуватися в свої
проповідях українською мовою. Маємо немал
звісток про тих пан-отців, що в першій половин
минулого віку говорили проповіді нашою мовок
та найбільше відомим є протоієрей Василій Гре
чулевич з Поділля (з села Антополя на Бран
лавщині, вмер 1870 р.); він з перших днів свог
священства, себ-то з 1820 р., говорив проповід
по-українському. 1849 року він надрукува
книжку своїх українських проповідей і в перед
мові до своєї книжки заявляє, що до україн
ського народу треба звертатися тільки з укра
їнською проповіддю. Збірник проповідей о. Гре
чулевича зустріли прихильно навіть москал
Відомий славянофіл О. С. Хомяків, що був за
надто горячим московським патріотом, сердечн
вітав перший збірник українських проповідей

ажав, щоб добрий приклад його автора найлов обільше послідовників серед духовенства. 856 р. проповіді протоієрея В. Гречулевича уло випущено другим виданням, при чому П. Куліш наклав на них свою редакцію. Після ього багато священників вживають в проповідях країнську мову. В цьому відношенню виявляють омітну діяльність на Київщині протоієрей Петро Лебединцев і його брат, професор Київської Академії Феофан Лебединцев, що 1882 р. аклав місячник „Київская Старина“, обидва они не тільки самі писали й виголошували країнські проповіді, а й доводили, що тільки ак і треба робити в нас на Україні. На Полавщині те-ж поширився звичай говорити проовіді по-українському, і 1861 р. полтавська онсісторія своїм наказом об'явила духовенству, що воно може цілком вільно це робити. На Харьівщині священник Бабченко 1863 р видав нижку своїх українських проповідей. Взагалі оді українську проповідь вважали настільки отрібною, що архиепископ чернигівський, мосаль по походженню, відомий історик Филарет Гумілевський), не знаючи сам української мови, оручав иншим перекладать на неї свої проовіді. На жаль, з 1863 р. московський царський ряд нищить український національний рух; ого року видано міністром внутрішних справ Валуєвим ціркуляр, який забороняв друковати країнські книжки, бо „малороссійского нарєчія

нет, не было і быть не может". Духовна влада заборонила говорити проповіді по українському, і після того духовенство перестало вживати в проповідях живу українську мову. Тільки нечислені пан-отці, переконані, свідомі українці, все таки не боялися вживати українську мову в своїх проповідях. Ця заборона нам дуже пошкодила: завдяки їй серед громадянства поширилася хибна думка, ніби-то українська мова груба, непридатна до висловлення нею високих релігійних понять. Коли 1908 р. було знято заборону з українського слова, стали знову появлятися збірники українських проповідей; друковав на сторінках „Православной Подолії" свої українські проповіді протоієрей Євфимій Сіцінський (тепер професор Кам'янецького Університету): окремими збірниками випустили свої проповіді Подільські пан-отці Степанківський та Ванькевич. Тепер потреба в українській проповіді настільки для всіх очевидна, що навіть московський, так званий „всеукраїнський" собор у Київі 1918 р. (хоч звідти українців викинули!) дав свою згоду на те, щоб священники виголошували українські проповіді. У наші дні кожен священник, що почуває себе правдивим українцем або щиро дбає про релігійні потреби своєї пастви, проповіді говорить тільки по-українському. Таким чином правда перемогла насильство, життя взяло гору над штучними заборонами живої справи, розвитку духу народнього!

Зараз лише лихі політичні обставини та шалені умови друку не дозволяють появитися великим збірникам українських проповідей.

Так по троху протягом XIX ст. завоювала собі право істнування українська проповідь на Наддніпрянщині. В Галичині, серед греко-католицького духовенства, проповідь на живій народній мові те-ж не зразу поширилася. Й тут прихильникам національного відродження доводилося нелегко впроваджувати в життя проповідь українською мовою, але тут не було таких суворих заборон на українське слово, як на Україні Наддніпрянській, і тому з 70 х років минулого століття вона поширилася цілком свобідно. У Галичині з'явилося немало видатних проповідників що втішають своїх слухачів викладами науки Христової на живій народньо-українській мові. З'явилося немало й друкованих збірників таких проповідей, що можуть давати гарний матеріал, користний і придатний для молодих проповідників, що ще не придбали відповідного досвіду в церковному проповідництві. Небудемо перелічувати їх, бо зараз не маємо під руками, але для зразку вкажемо на два збірники пан-отця Теодора Совойка: „Науки на неділі (667 і V стор.) та „Науки на свята" (387 стор.).

Одної української проповіді мало. Необхідно, щоб і Слово Боже, Св. Письмо, що містить в собі проголошені святими мужами-пророками та Апостолами натхненні слова відкровення Бо-

жого,—читалося на українській мові. Сам Христос Спаситель, посилаючи на проповідь Своїх Апостолів, велів їм „навчати всі народи „(Мат 28, 19) і дав їм дар говорити на ріжних мовах щоб могли вони викладати благовіствування Христове на зрозумілій для кожного народу мові. На цій підставі ми бачимо спроби перекладу Св. Письма на українську мову. Зразки таких перекладів на „простонародню“ мову бачимо ще в XVI ст —Пересопницьке Євангеліє, переклад Могалевського та ин., але особливо уважно поставлено було цю справу в XIX ст., хоч робити це було нелегко, а видруковати його цілком неможливо. Відомо, що російський уряд дуже ворожо ставився навіть до перекладів св. Письма на мову московську. Навіть видатний московський богослов і церковний діяч, московський митрополит Филарет Дроздов († 1867 р.) мав великі неприємности з боку уряду за переклади Біблії на російську мову. Відомі ті репресії, що впали на голову професора Петербурської духовної академії протоієрея Герасима Павського за те, що він ширив серед студентства рукописні свої переклади де-яких книг Св. Письма. Повна Біблія на російській мові могла через те появитися лише в 1865 р. Коли так зле стояла справа з російськими перекладами Біблії, то про українській вже й говорити нічого: на тій частині України, що входила в склад російської держави аж до 1906 року не можна було видруковати н

одного рядка Св. Письма на мові українській, хоч заходи коло цього робилися багатьма нашими діячами. Спершу пробували робити вільні поетичні переклади де-яких книг Св. Письма, наприклад, псалмів Давида (переклади Т. Шевченка, П. Куліша, Александрова—„Тихомовні співи на святі мотиви“ 1882 р. та ин.); потім перейшли до справжніх перекладів Св. Письма. Словом подяки треба згадати Пилипа Морачевського, інспектора Ніжинського інституту, знавця грецької мови, що в 50 х роках минулого століття переклав на українську мову четвероєвангеліє та книгу Діяній св. Апостолів. Морачевський переслав свій переклад до Російської Академії Наук в Петербурзі, яка призначила окрему комісію з трьох філологів для розгляду праці Морачевського (1861 р.) Комісія визнала цю роботу дуже гарною. Переклад Морачевського довів, що й українська мова цілком придатна до висловлення високих Євангельських истин, і тому комісія побажала, щоб цей переклад було видруковано для загального вжитку Справа видання Св. Письма в царській Росії належала Св. Синоду, і через те з Академії Наук переклад П. Морачевського було передано до Св. Синоду, а цей останній доручив переглянути його калужському архиєпископові Григорію (Миткевичеві), родом українцеві. Він те-ж ухвалив цей переклад, але видруковати його було заборонено. Таким чином заходи коло видання Євангелія

мовою українською на цей раз кінчилося нічи
та думка про таке видання поширилася сер
нашого громадянства, і за здійснення її взяв
покійний П. Куліш, тільки справу цю було п
ренесено з України закордо-, де не було заб
рон на українську мову. 1868 р. П. Куліш п
їхав до Відня; тут він познайомився з Ів. П
люєм, що був по своїй освіті й богословом,
природником і сам думав про необхідність пер
кладу Св. Письма на українську мову. Спільн
ми силами вони переклали і видали у Від
„Псалтирь" а потім (1870—1871 р. р.) вида
невеличкими книжкамм Євангелія, кожного Єва
гелиста окремо. В той же час П. Куліш пере
ладав перші пять книг Моїсея та книгу Іо
і ці переклади було видруковано в „Прав
(1869 р.), як коректуру перекладової праці.
на жаль, всі зазначені переклади не йшли
Наддніпрянську Україну,—царський уряд
пускав їх, хоч українське громадянство вж
вало заходів здобути для себе право пошире
ня їх. Так, коли на початку 80-х років духов
й цівільна влада російська звернула свою ува
на поширення серед української людности но
секти „штундизму" і шукала засобів ослаби
його успіхи, Мик. Костомарів раяв пустити
нашого народу Євангеліє в українському пере
ладі; це, на його думку, припинило б впл
штундизму на нашу людність. Уряд не сл
хав таких порад і не дозволяв продажу пер
кладеного П. Кулішем та Ів. Пулюєм Євангел

Не вважаючи на такі заборони, Куліш та Пулюй продовжували свою велику роботу і в першу чергу закінчили переклад всього Нового Завіту і 1880 р. вперше видали його у Львові; після того вони звернули увагу на Старий Завіт і невпинно провадили його аж до самої смерти П. Куліша († 2 лютого 1897 р.). Тоді, замісць Куліша, помічником Пулюєві в справі перекладу Біблії став наш відомий письменник Іван Семенович Нечуй-Левицький; їм таки вдалося закінчити переклад каноничних книг Старого Завіту. 1903 року, в Відні, Британське Біблійне товариство видало цей переклад під заголовком: „Святе Письмо Старого і Нового Завіту“ (825 249 стор.) Це й було *перше видання Біблії на українській мові*, явище надзвичайно важне для нас у всіх відношеннях. Що потреба в Слові Божому на нашій мові була велика, про це свідчить факт повторних видань Нового Завіту (1887 у Львові, 1893 р. у Відні, 1904 р. там-же Біблію було видано в друге у Берліні 1920 р.), всі ці видання не допускалися на російську Україну, хоч Пулюй нераз звертався до московської цензури пропустити і Біблію і Новий Завіт, всі його заходи пропадали марно!

Характерне явище помічаємо в історії перекладу Св. Письма на українську мову: роботу цю провадять миряне, громадські діячі, духовенство-ж як православне, так і уніатське (греко-католицьке) стоїть в стороні, являється не

тільки простим свідком цієї колосальної роботи а нерідко навіть заважало в першій праці прихильників ідеї поширення Слова Божого на українській мові! Але й духовенство в кінці кінців мусило йти за цією животворчою течією підтримувати дорогу для всіх нас справу.

Духовенство в Галичині, що перебувало в далеко ліпших умовах життя громадського та державного і далеко ближче стояло до народу ніж на Україні Наддніпрянській, перше стає прихильним до справи перекладу (хоч і тут були такі, що не визнавали української мови до передачи біблійного тексту!). Вже видрукований текст Св. Письма в перекладі Куліша Пулюя має де-які хиби: така велика справа як переклад Біблії, в першій своїй спробі не може бути свобідною од де-яких хиб, і тому помічаємо заходи дати кращий переклад, ніж Куліша та Пулюя. Пан-отець Александр Бачинський 1903 р. видає свій переклад Псалтиря та Нового Завіту (український текст поруч з церковно-славянським), етімологичним правописом.

На великій Україні справа перекладу Св. Письма стає на реальний ґрунт тільки з 1905 р. то б то з часів першої російської революції: ця революція знесла ті заборони, що лежали на українському слові од 1876 року. Завдяки революції, ми придбали можливість видавати газети, наукові книжки, мати свою пресу. Ще на

ночатку 1905 р. Петербургська Академія Наук дняла знову справу видання українського вангелія На цей раз і Св. Синод пішов на згоду. Розшукано було забутий переклад Моравського, і Єпископові Парфенію (тоді він на поділлю), як українцеві, доручено було переглядати та пристосувати до друку текст Морачевського. Щоб поставити якнайліпше доручену йому справу, владико Парфеній скористувався послугами протоієрея Єв. Сцінського та П. З. Веселовського (тепер приват-доценти Камянецького Українського Університету), П. Стебницького, О. І. Лотоцького, О. І. Левицького та інших знавців української мови і підготовив до друку четвероєвангеліє. Воно друковалося в Москві, в Синодальній друкарні; двома текстами—славянським і українським. 1906 р. було видано вангеліє од Матфея, 1907 р.—од Марка, 1908 р. од Луки і аж 1911 р.—од Іоанна; крім того, 906 р. перед Великодними Святами було видано окремою великою листівкою перше зачало в вангелія Іоанна, що читається на Пасху. Синодальна друкарня в Москві не один раз перевидавала українські Євангелія (як з славянським текстом, так і без нього), міняючи самий формат Євангелія. Всі видання швидко росходилися, почувалася потреба все в нових і нових виданнях. На жаль, велика світова війна припинила видання Євангелія на українській мові, тим паче, що сама духовна влада ставилася до цієї

справи досить байдуже. Характерний приклад дав архиєпископ Антоній Храповицький коли був на Харківській катедрі, не дозволивши читати на Великдень Євангелія „базарною“ (українською мовою)! Потреба в українських Євангеліях була дуже велика, але ніяке видавництво немогло її задовольнити, бо право видання Св. Письма, як сказано вище, було монополією Св. Синоду. Тільки в часи останньої революції, вже в 1918 р., кооперативне т-во „Українська книгарня“ в Херсоні порушила це монопольне право і видало Євангеліє тільки українською мовою (211 стр.) Це останнє видання Св. Письма на нашій мові; після того воно вже не друковалося, хоч в тому потреба пекуча! Велика економична руїна на Україні, відсутність паперу, фарби, шрифтів—не дає можливости це робити, тільки великим постом 1920 р. Кирило-Методієвське братство в Кам'янці зуміло видати листівку з великодними Євангелієм та Апостолом (словом св. Іоанна Золотоустого).

На таку пекучу потребу звернула увагу найвища влада Української Народньої Республики, і в кінці 1919 р. було організовано при міністерстві ісповідань комісію для перекладу Св. Письма, в склад якої ввійшли професори богословського факультету Кам'янецького університету, В. І. Самійленко, Лизанецький, головою її був призначений проф. Ф. К. Тимченко. Комісія працювала до травня місяця 1920 р.

реклала книгу Діяній св. Апостолів. Працю місії було видруковано всю (6 стор,) у Кам'-ці. але випустити її з друкарні не вдалося: льшовицька навала в липні 1920 р. стала на решкоді.

Од початку світової війни (з 1914 р.) не давалося Святе Письмо українською мовою і кордоном, а меж тим зріст релігійного настрію, о помічається серед нашого громадянства, ви-гає Біблії, а її тяжко дістати, хоч би для то-, щоб читати з неї положені Євангельські та постольські зачала, паремії т. ин. Конче не-хідно нове видання Нового Завіту, цілої Бі-лії, про це свідчить голос нашого козацтва і ього громадянства, вимоги цьогойдуть з ліва, де в українських церквах Св. Письмо итається лише по-українському, а тим часом хто не приступає до такого важного, спаесного ла... У Жовтні цього року, перед Великоднем, ше було видано дванадцять Євангелій на расті Христові окремою книжкою в порядку итання їх в страстний четвер. Це зробили піатські монахи Василіяни. Можна зауважити, о мова цього перекладу для нас мало придатна.

Отак справа стоїть по всій соборній Укра-і з перекладом Св. Письма. Маємо повний реклад Біблії (крім книг неканоничних)— раця Куліша, Пулюя та Ів. Левицького; але ідання її розійшлося, нове не виходить. Але-ж м, прихильникам відродження української

церкви православної, необхідно його мати д
цілей чисто практичних, для читання його, С
Письма, в церкві в призначені часи, без цьо
не можемо обійтися, і добре було б, як
якась спасена душа видала хоч би невелик
збірничок Євангелій та Апостолів на неділі
великі свята, паремії і псалми Давидові, і
читаються на „часах“. Це було б вже вели
допомога нашій церковній справі...

Ми хочемо хвалити Господа на своїй ріди
мові, не мовою мертвою вже славянською,
живою, українською, хочемо, щоб всі церков
молитви, єктенії, співи виголошувалися наш
народньоукраїнською мовою. Цього ми домага
мося через те, що славянська мова незрозумі
тільки для неписьменого селянина, а й д
того священника, що править службу Божу
що навіть скінчив вищу школу, Пересвідч
тися в цьому дуже просто і легко... Ми бачи
приклади того, що багато християнських нар
дів Європи правлять служби Божі, на сво
живій, а не забутій вже, рідній мові. Ми знає
що й російське громадянство вживало заход
щоб зробити відправи церковні зрозумілими д
народу, звідци переклади молитв церковних
живу московську мову; спроби перекласти це
ковні служби та молитви на російську мо
робилися багатьми особами як віршами, та
прозою, і на сторінках „Душеполезного Чт
нія“, наприклад, та ріжних окремих брош

За останні тридцять років часто можно зустрінути зразки перекладу канонів недільних та великодних на російську мову. При друкарнях Св. Синоду була комісія, яка стежила за виданням богослужбових церковних книг, аразом з тим і „укращала“ славянську мову в них, себ-то кажучи по-просту заміняла славянські слова російськими і, таким чином, все більше і більше наближала славянський текст службових книг до тексту російського. Цей факт добре відомий для тих, хто цікавився церковними книгами і стежив за їх виданнями. Ще 1888 р. про це говорив на сторінках „Трудов Кіевской Духовной Академіи“ епископ Августин Гулянецький, пишучи рецензію на нове Синодальне видання „учебного часослову“. Книги, видані перед революцією, носять на собі багато слідів такого „упрощення“. Це говорить про те, що навіть в московських духовних колах була тенденція наближати церковно-славянську мову до російської, тільки робилося це потихеньку, поволі, і багато палких прихильників та оборонців виключного панування в церкві славянської мови й не підозрівали, що вони вже одступали од неї молячись по церковно-славянським книгам нових видань, а все стояли за неї.

В російській пресі не раз піднімалося питання про заведення в церкві мови російської, замість славянської. Наприклад, 1906 р. на сторінках органу Московської духовної академії—

„Богословского Вєстника“—священ. Сілін ґрун товно розвивав думку про це. Навіть офіційн представники православної церкви висловлюва лися за потребу такого перекладу і заведенн. його в церкві. Так 1906 р. про це заявляли в та звaній „предсоборній комісії“ архиєпископ Іако Ярославський, далі єпископ рязанський і оло нецька духовна консісторія. Заяви їх можна чи тати на сторінках „Церковних Вєдомостей“ з 1906 рік. Це все свідчить про те, що й москал не дивляться на славянську мову, як на щос непорушне й недоторкане, і що їй надали так велике значіння лише ті, що заважають нашом відродженню, що підтримують довговічне пану вання над нами Москви.

Про переклад служби Божої на українськ мову говорили давно. Кому доводилося працк вати в гуртках семинарської молоді кінця ми нулого століття, той може пригадати балачки діскусії про цю справу; але здійснювати сво мрії відносно цього не було ніякої можливост при тяжких старорежимних умовах. Революці 1917 р. застала нас цілком непідготовленими д цього, і тому нашедуховенство, говорячи про у раїнізацію богослуження, обмежувалося тільк українською вимовою славянського тексту (та мовляли, колись читали в нас на Україні текс церковно-славянських книг). Але ця вимова ск ро визнана була незручною, непридатною до т го, що ставив своїм завданням наш церковни

рух. Перш за все нас, прихильників україні-зації церкви, обвинувачували в намірі повести український нарід до унії з Римом (бо й галицькі уніяти так читають церковно-службовий текст); обвинувачення це не мало ніякої підстави, було пустою вигадкою наших недругів, але воно зустрічало довірря в де-яких колах і тим самим збільшувало кількість неприхильних до нашої церковної справи людей. Друге—ті, що вживали „вимову“, не додержувалися ніяких правил, допускали велику ріжноманітність і все таки не робили тексту зрозумілим для нашого народу; славянська мова, хоч би й з нашою вимовою, все таки залишалася мовою неживою, мертвою, незрозумілою, як і ранійше. Для нацини одноманітности „вимові“ добрий знавець української мови, проф. І. І. Огієнко, ставши міністром ісповідань, в жовтні місяці 1919 р. орґанізував трьохденні курси для духовенства м. Кам'янця і надруковав *вісімнадцять* правил української вимови, а в біжучому році він їх доповнив новими і збільшив аж до *сорока*, та це мало помогло справі, і його правилами вимови ніхто не користається, бо засвоїти ці правила людині, що не має філологичної освіти і звикла до московського читання церковнославянського тексту, дуже трудно, для кожного пан-отця легче перейти до української мови, ніж користуватися вимовою. З'їзд військового духовенства нашого, що одбувся 14—15 березня біжучого року в

Тарнові дає яскраве підтвердження цьому: коли піднялося питання про те, як одправляти служ бу Божу—з вимовою, чи на українській мові, т всі присутні тут пан-отці одноголосно вислови лися за українську мову, в оборону-ж „вимови" ніхто не сказав ні слова. Св є голосування вони пояснювали тим, що „вимову" трудно засвою вати, українська ж мова й легко дається, й ро бить службу Божу цілком зрозумілою та приєм ною для наших козаків.

Одже для всіх прихильників нашого цер ковного руху очевидна і зрозуміла потреб заміни церковно-славянської мови українськок Цього стали домагатися церковні діячі наш ще в кінці 1918 року, а з Великодня 1919 рок в Софійському соборі, в Київі, роспочалася вж постійна відправа українською мовою. За при кладом Софійського собору пішли в Київ Андреївська церква, Миколаївський собор н Печерському. Захоплення Київа деникинцям в вересні 1919 р. затрималона кільки місяці справу українізації київських церквів, бо де никінці переслідували українців і українськи священників. Але як тільки большевики вигнал з Київа деникінців, справа українізації церко знову стала набирати сили. На перешкоді стоял відсутність перекладу служб Божих на укра їнську мову, чи власно вони були, та тільки рукописях і тому мало приступні. Щоб запо бігти цьому лихові, Всеукраїнська Церковн

Рада в Київі заклала секцію по перекладу Св. Письма та служб Божих; 5 квітня 1920 р. вона ухвалила до друку „Чин Божественної Літургії Отця нашого Іоанна Золотоустого“; цю книжку скоро було видруковано, і це полегшило справу. Було перекладено часи, шестопсалміє, послідовання де-які таїнств, ірмосів. Всі церковні відправи одбуваються на українській мові, значна частина населення в Київі не тільки не ремствує за це, а навпаки—вдячне,з охотою молиться по нашому. Хоч архиреї-москалі й виступають проти служб Божих на українській мові, народ підтримує церковний український рух. Зараз, по тім чуткам, що надходять з Київа, там більшість церков вже українізовано. Брак коштів та техничних засобів недає можливости друковати переклади служб Божих і це в значній мірі гальмує справу.

З Київа цей рух поширився і в инші місцевости України. Наш народ охоче підтримує цей рух, бо він відповідає його бажанням і найбільше задовольняє його релігійні потреби. У Кам'янці служба українська стала прищеплюватися тільки з серпня 1920 р. До того-ж часу тут задовольнялися лише „вимовою“... Тепер служби Божі одправляються на українській мові в багатьох місцях України. Головна причина того, що нескрізь ще поширилася, в недостачі друкованих перекладів молитов та служб Божих на українську мову.

Справа перекладу молитв та відправ цер ковних на українську мову не добре стояла д останних часів по всій соборній Україні; скріз була поширена думка, що наша мова непридатн до перекладу на неї молитов та служби Божо Коли 1869 р. Пулюй видав у Відні першог українського молитовника, то уніатська духовн влада, в лиці Никонона Малиновського, дуж гостро повставала проти такої новини і рукс пись цього молитовника для другого його виданн визнала потрібним знищити. Правда, пізнійш ця влада допомогала виданню молитовників н українській мові, а все таки ще і в наші дні тут люди, що додержуються старих, хибних по глядів на українську мову. Варто пригадат статті „Рідного Краю“ (№ 43) та „Українськог Вістника“ (№ 18), що минулої зими наводил погляди станіславівського єпископа Григорі Хомишина, ніби то наша мова „не надається д поважної бесіди в церкві, пр. до проповіди, тим менше до богослуження“. На Наддніпрян щині, помимо таких поглядів, на перешкоді сто яли ще й адміністративні перешкоди: таємни наказ 1876 року забороняв друковати українсь книги релігійного змісту. Всі ці умови спричи нилися до того, що скрізь по Україні не види валося перекладів церковних служб на україн ську мову аж до останніх часів. В Галичин було видано лише кільки молитовників (уніа ських) з де-якими акафистами; 1915 р., накл

ом „Руской Бесіди“ в Чернівцях, було видано Відні для православних вояків (австрійських) Православного Молитовника“; на російській країні до революції 1917 р. нічого не було видано. Тільки революційна доба дала можливість издати переклади найбільш потрібних молитов, а що бралося немало людей. Першим було видано молитовника в перекладі архієпископа лексія (Дородницина), в першій половині 917 р.; в ньому дано славянський та український текст ранішних, денних та вечірних молитов, з поясненням (досить докладним) славянських слів та де-яких виразів; завдання складача цього молитовника—дати елементарний ідручник для навчання релігії школярів. Слідом за ним видавництво „Вернигора“ випустило Київі (1917 р.) складений священ. А. Гераценком молитовник те-ж з двома текстами, але короткими, незначними пояснеснями де-яких иразів, це те-ж елементарний підручник, та отім т-во „Вернигора“ повторило це видання. есною 1918 р. у Катеринославі видавництво Стежка“ випустило окремою листівкою Великодне Євангеліє (з перекладу епископа Парфенія) і книжечку „Короткий молитовник і великі вята церковні“. В цій книжці дано славянський і український текст найбільш необхідних олитов, десятословія та заповідей блаженств, тако-ж Євангелія на „двунадесяті“ свята; нижка призначалася для підготовчих класів

середньої школи, видано в кількости десят тисяч примірників, а в осени того ж року і такій-же кількости її випущено знову. Весно 1920 р. Кирило-Методієвське Братство у Камьяні випустило окремою книжечкою українські текст молитов, взявши з вищезгаданої книжк видавництва „Стежка“, під заголовком: „Кор тенький молитовник“ (31 стор.) з малюнками (д молитов ще додано уривок Євангелія Іоанна- X, 1—16 та чотирі стіхи з VI розд. того- Євангелія, під заголовком „Добрий Пастирь“ Видання це призначалося для учнів початкови шкіл, і тому на обгортці написано: „для укра їнських дітей видало Православне Кирило-Ме тодієвське Братство в місті Кам'янці-Поділь ському“.

Коли згадаємо ще про передрук Кам'янець ким Кирило-Методієвським Братством „Чина Л тургії св. Отця нашого Іоанна Золотоустого (з наведеного вище Київського видання з де якими невеличкими змінами, зробленими профе сорами Богословського Факультету, в осен 1920 р.), то ми матимемо все, що було перекл дено й видруковано до кінця 1920 р., до остан ньої большевицької навали. Підсумок дуже не значний! Рукописних перекладів значно більш але перелічувати їх немаємо можливости з відсутністю докладних відомостей.

Те, що зроблено в справі перекладу служ Божих на українську мову ніяк не може зад

ольняти нашого громадянства. Пекуча потреба аких перекладів не дає спокію горливцям нашої церковної справи, і вони й тут, на еміграції, проводять енергійну, спішну, нервову роботу в цьому напрямі.

Розуміється, що зовнішні умови перебування нашого на еміґрації не сприяють справі перекладу богослуження на українську мову і ракує здатних до того людей, нема богослужових книг, нема потрібних для цього підсобій. все таки робота провадиться. У Ченстохові сприло Методієвське Братство орґанізовало перекладову комісію, яка по змозі й працює. Міністерство ісповідань думало те-ж орґанізувати омісію для перекладу св. Письма і доручило уло цю справу одному з еміґрантів, але не ало необхідних для того коштів; відсутність оштів, славянського (не кажучи вже про грецький) тексту та здатних до перекладу людей, примусили його категорично одмовитися од такого доручення. Найбільший інтерес до перекладів помічається там, де є українська православна церква—в Олександріві (священник І. Білон), у Ченстохові (священник Іоан Губа) а ин. Про одного пан-отця відомо, що він еред кожною неділею та святом церковним ерекладає всі стіхіри, ірмоси, тропарі канонів, е залишаючи ні одної молитви та пісні церковної без перекладу; він же переклав на українську мову послідовання молебня, хрещення,

та инших чинів. Звичайно, що всі ці переклади залишаються в рукописах, але де що з них видруковано. Наприклад, Братство св. Покров в Олександрові-Куявському видруковало: „вечерню й ранню (переклад Кам'янецької Православної Церковної Ради)“; „вечерню й ранню (псалми для дяка)“, „вечерню, ранню й літургії (текст для співів)“— всього три книжки (до них треба додати ще передрук чина літургії св. Іоанна Золотоустого в перекладі Всеукраїнської Православної Ради в Київі) До перекладчиків треба зарахувати й міністра ісповідань, проф. І. І. Огієнка, що виявляє в цьому відношенні велику енергію. Він випустив листівку „Шкільні молитви“, де вмістив в своєму переклад (власне-поправці) девять молитов, що було вже видруковано в згаданих вище молитовниках (на жаль, з грубими коректурними помилками. Той же професор видав (в своєму перекладі) Український православний молитовник“ псалом 33-й та недільні прокимни. Текст молитов, що вже було видруковано в попередних молитовниках проф. Огієнко дає в своєму перекладі, допускаючи в деяких молитвах (от як „Отче наш“ та „до святого, що його посиш ім'я“—стр. 3 і 15) нові хиби, Перекладчик ставив, очевидно, своїм завданням дати текст молитов ліпший за своїх попередників, але цього не бачимо. Кирило-Методієвське Братство присвятило свого молитовника українським дітям взагалі, професор же Огієнко свою „праці

алу“ присвячує „всім українським дітям на ігнанні сущим“.

Перекладової діяльности своєї проф. І. Огієнко не обмежує молитвами, а направляє на служби Божі: так можна думати на підставі тії реклами, що містить в собі список як же видрукованих, так й ще тільки намічених о складання та друку брошур видавництва Українська Автокефальна Церква“. Там під № 10 знаходимо: „Літургія св. Іоанна Золотостого, переклав з грецької на українську мову проф. І. Огієнко“, під № 32—„Церковні часи“, № 33—„Церковні співи на св. Літургії“, № 34 —„Раніння і всенощна служба“, № 35—„Чин вечерні, повечер'я і північної служби“—все це переклади „з грецької на українську мову проф. І. Огієнка“. Як зроблено ці переклади, говорити не можна, бо їх ще нема в продажу та, здається, й невидруковано). Виходячи з того, що проф. І. І. Огієнко добрий знавець української мови, і є філолог по освіті, то можна припустити, що й грецької,—гадаємо, що вони є злі, можливо—ліпші, ніж в инших перекладників, але-ж всі вони нового нічого не дають, тільки повторюють те, що вже зроблено иншими. Таким чином, загальна сума перекладеного на українську мову (що до нашого богослужения) і з видрукованням числених перекладових праць проф. І. Огієнка нескільки не більшується. Цей факт мусимо констатувати!

Цим ми й закінчуємо огляд того, що зроблено в справі перекладу нашого православного богослуження на українську мову. Зроблено дуже небагато; лихі часи, тяжкі умови, які ми зараз переживаємо, являються найголовнійшою причиною цього. Але робиться в цьому напрямі надзвичайно багато. Зріст нашого церковного руху примусить наше громадянство задовольнити пекучу потребу українського богослуження, і буде зроблено, під натиском вимог часу все, що необхідно. В данному відношенню мусимо дивитися на справу оптимистично: сама суть справи, історія розвитку нашої національної ідеї примушують нас так дивитися.

Життя греко-католицької, чи уніатської церкви в Галичині те-ж переконує нас в близькій перемозі живої української мови в богослуженнях над мовою церковно-славянською. Не встигли львівські газети оповістить про негативні погляди єпископа Григорія Хомишина на допущення української мови в богослуження, як серед галицького духовенства піднімається питання про заміну славянської богослужбової мови українською, і це питання піднімають не поодинокі особи в Галичині, а таке поважне і впливове т-во, як „Товариство імени Апостола Павла“ у Львові. 29 березня 1921 р. одбулися загальні збори названого т-ва. На цих зборах голова т-ва імени Апос. Павла, пан-отець Юліян Дзерович прочитав реферата про українізацію

богослуження „через постепенне вводження української мови в богослуженнях“. Збори довго обговорювали зміст реферата священника Ол. Дзеровича і одноголосно (а присутних було більше сотні! ухвалили таку резолюцію.

„Зібране духовенство вважає теперішню вилю вельми пригідною до постепенного вводження в наш обряд української мови, як мови богослужебної, і в тій цілі: а) виділ товариства в. Ап. Павла скличе негайно анкету з богословів, обрядовців і мовознавців в цілі передикутовативання цеї справи, і б) звернеться до наших архиєреїв з проханням, щоби пекучу праву українізації наших богослужень взяли під свою особливу увагу“, („Україн. Вісник“, № 61—10 квітня 1921 р.).

От-же питання піднято, безумовно, воно буде вирішено позитивно. Ця постанова загальних зборів т-ва імени Ап. Павла, або інакше— ніатського духовенства в Галичині, для прихильників українізації православного богослуження служить ще одним (крім инших) доказом правдивости і необхідности того напряму, по якому йде православно-церковне відродження Великої України!

Нам необхідне богослуження на українській мові!

Проф. *В. Біднов.*

Тарнів,
вересня 1921 р.